

BÁNYÁSZMŰVÉSZEK KIÁLLÍTÁSA SALGÓTARJÁNBAN

Ez év szeptemberében tizennegyedik alkalommal ünnepeltük a Bányásznapot, — ebben az esztendőben ez egybeesett a nógrádi bányászat századik évfordulójával. Az ünnepségekből a képzőművészek is kivették a részüket: a városi kultúr-otthon szépen átalakított nagytermében nyílt meg ID. SZABÓ ISTVÁN ÉS CZINKE FERENC kiállítása.

Képzőművészetünk a fordulat éve óta viaskodik a feladattal, hogy dolgozóink életét ábrázolja; olyan típusokat alkosson, melyek jellemző vonásokkal híuen tükrözök az ország átalakításának, a szocializmus felépítésének nagy és nehéz munkáján dolgozó nép fiait és leányait. Nem mondhatjuk még el, hogy e munkáldködás maradéktalanul eredményes volt — de azt azért elmondhatjuk, hogy már eddig is született néhány olyan alkotás, melyre joggal vagyunk büszkék. Ezek az alkotások a népek, a dolgozóknak készülnek — róla és neki szólnak. Ez azonban semiképpen sem jelenti azt, hogy valamiféle sekélyes naturalizmussal ábrázolják mondanivalójukat, — hogy «megszólalásig élethűen» kell a néző elé állítaniok a látványt. A festészetnek és a szobrászatnak megvan a maga sajátos nyelve — amely nem azonos a mindnapos látvány «nyelvével»; a kép vagy a szobor nem lehet azonos a természeti látvánnyal. Mi avatná akkor művészetté? Mivel lenne több egyszerű fényképnel? Mit ad hozzá a művész? Ez nem mond ellent annak az elvnek, hogy a művészetnek közérthetőnek kell lennie — mert a közérthetőség nem jelentheti a művészet rangjának feladását és nem jelenthet «leszállást» a néphez. Senki sem tud számolni, aki az iskolában meg nem tanulta — miért lenne ez másképp a festészettel? Aki nem pallérozta műveltségét, nem iskolázta szemét, annak részére a műalkotás elrejtí a maga nagyszerű értékeit és csupán köznapos oldalát tárja ki. Nincs tehát ellentmondás a naturalizmus elvetése és a magas színvonalú művészi megfogalmazás követelése között, — inkább nagyon is arról van szó, hogy a kettő fel is tételezi egymást, és a közönségnek fel kell nőnie arra a szintre, hogy ezt meg is értse, el is tudja fogadni. Nem térhetünk vissza ismét az 1950-es évek elejének mesterkélt «egyszerűségéhez», nem állíthatjuk mércéként művészeink elé a kalendárium színvonalát — sőt, mind magasabb színvonalat kell megkövetelnünk tőlük. Azt az igényt állíthatjuk eléjük, hogy korszerűek legyenek — tehát népünk, társadalmunk mai problémáiról szóljanak; de ezt nem tehetik elavult nyelven. Az új bor új tömlőt kíván — s neveljük közönségünket arra, hogy ezt az új formanyelvet elsajátítsa, megértse; hogy lássa be, hogy a színek és formák világa ugyanolyan szuverén világ, mint akár a zene, akár az irodalom — s nem lehet más műfaj törvényszerűségeivel mérni.

* * *

Jónéhányan próbálkoztak már a bányászélet ábrázolásával — sok kép, szobor és rajz került ki a művészek keze alól; legutóbb a Budapesten megrendezett «Tíz fiatal szobrász» kiállításán láttunk néhány ilyen alkotást. Ezért tekintünk nagy várakozással két olyan művész munkássága elé, akik életüket a bányászok között élék, nap mint nap, közvetlen közelről szemlélik azt a nehéz és küzdelmes munkát, melyet bányászaink végeznek iparunk nélkülözhetetlen táplálékának, a szénnek felszínrehozataláért.

ID. SZABÓ ISTVÁNNAK, 1958 elején megrendezett pesti kiállítása még éle-
ken emlékezetünkben él. A Műcsarnok kamaratermében kiállított, fából faragott, a
bányászok életét és munkáját ábrázoló csoportjai felhívták a figyelmet az idős
művészre. Akkoriban sok vita folyt arról, hogy ez népművészet: — hogy ez va-
lójában talán nem is művészet, csak illusztráció; mint ahogy magát a kiállítást
is a Nehézipari Minisztérium és a Bányaiipari Dolgozók Szakszervezete ren-
dezte és történelmi illusztrációknak és bányászmuzeumi dokumentációnak
szánták. A művek egy része túlnőtt azonban az illusztráción — s a tanulmányok-
ként kiállított művek egyike-másika nagyszerű kisplasztikai alkotásnak bizonyult.
A SZAMARAS CSILLE, a BANYÁSZSORS 1917-BEN, a SZÉLLEL SZEMBEN A
MUNKAHELY FELÉ sokáig emlékezetes marad a nézők számára. Kormányunk
akkor Kossuth-díjjal tüntette ki az idős művészt; alkotásai azóta bejárták az egész
országot, sőt a szomszédos Csehszlovákiát is. Ezúttal újabb érdekes művekkel
gazdagította életművét, — olyan oldalait is keresve és megmutatva az emberi
életnek, melyekkel eddig nem igen foglalkozott.

Kiállított szobrainak zöme ezúttal is a bányászéletből meríti témáját — port-
rék, fejek, mint a markáns BANYÁSZFEJ vagy a KÖZETNÉZŐ. Egy nagyobb
méretű kétalakos kompozíciója szerepelt: a TALPVERETŐK. Két egymásnak
feszülő figura, ellentétben megfelelő pózban, egyik lapáttal, másik csakánnyal.
A kompozíció erejét ez az ellentét adja; gyengesége a fa nagy áttörtsége, mert
ez az anyag ennyi feloldást nem bír el. Így inkább öntömintának hat. Izgalmas
alkotás két másik szobra: a GYEREKET VIVŐ és a MUNKANELKÜLI. Az első
parasztasszonyt ábrázol, amint hátán, hordja gyermekét; a gyerek pilledten lóg
anya hátán, szorosan tapad az asszonyhoz, fásztja őt is ez a helyzet, melyben
mozdulatlanságra kényszerül — egy cseppet el is szenderedett éppen. Az asszony
arca egyszerre fáradt és elszánt; előreleanduló tartása a fáradtsággal dacolást ér-
zékeltetni, gondterhelt tekintete a parasztasszonyok évszázados fáradtságát hor-
dozza. A másik szobor, a MUNKANELKÜLI, erős szélben cigarettára gyújtó le-
gény. A szél ellen védekezésül balkarjával magasra tartja a kabátját, mögéje
bújik, hogy cigarettája meggyulladjon — s ez a szándékoltan előidézett asszimetria
— a felemelt kabát és a mögéje bújó fej — mintegy lelki magatartást is jelké-
pez. A sodró erős szél nadrárgját, egész magát elfújni törekszik — s ez tartja az
egyensúlyt a felemelt balkézzelel. Finoman megfigyelt zsáner mindkét szobor.
Szabó István művészetének elmélyedését, új problémák iránti érdeklődését mu-
tatják.

A másik kiállító művész egészen más hangulatot képvisel műveiben, noha
azok is a bányászok életéből merítik témájukat. Érdekes, hangulatos vidék a
nógrádi szénmedence világa — ezt örökíti meg képein, rajzain CZINKE FERENC.
A lankás tájba épülnek bele a szénosztályozók, itt emelkednek jellegzetes for-
máikkal a salakkúpok. A magyar hazának ez a szöglete eddig nemigen talált
megörökítőre. Czinke Ferenc vállalkozott arra, hogy e tájnak — s a benne élő
embernek, az alakuló, formálódó új életnek legyen krónikása. A kiállításokról
már jól ismerjük műveit. Ezidén tavasszal nyerte el a Derkovits-ösztöndíjat,
mely lehetővé teszi számára, hogy idejét a művészetnek szentelje. A kiállított
darabok már mutatnak valamit abból a változásból, melyen művészte keres-
tülmegy, mely az új alakulásának jele. Képei, rajzai kezdik levetkőzni a felesle-
ges erővonalakat, tisztulni kezdenek és a szükségesre tömörítenek. Képein még
látszik elfogódottsága a színekkel szemben. Így nagy olajképe, a SZÉNOSZTA-
LYOZÓ SALGÓTARJANBAN építettségével tűnik ki — a nagy függőleges és
vízszintes tételek fölött emelkedő háttér félköríve szépen zárja le és foglalja
egybe a kompozíciót, de a szürkés-kék és tompa barnák hangsúlytalan tömege
fáradt érzést kelt; nem érezeti eléggé a táj és a munka légkörét. Pedig színrit-
mus iránti érzékenységének, fogékonyságának jó példáját adja másik olaján:
a SZÉNFEJTŐ KOMBÁJN MELLETT című képen a bánya mélyén vagyunk,
derengő kékes homály uralkodik, ez lengi körül a három szépen komponált
alakot is — s e kékes légkörbe jól ütnek bele a lámpák narancs- és citromsárgái,
ritmusukkal egybefogva a figurákat és kontrasztosan felel a rajz ritmusára.

Rajzain az élet sok-sok momentuma elevenedik meg. Pihenő bányászok sora
tűnik elénk — kettesben ülnek csendesen, egy másik görbedten kuporog, a

rajz szépen fogja körül körvonalát; egy kapaszkodó álló alak félkezét csipőre téve pihen, alakját az előtte heverő lámpa világítja meg; a szénosztályozó jellegzetes épületei világa, a salakkúpok csúcsos tételei vagy a KESŐI NAPSÜTÉS nagy tételekel előadott lankása, úton beszélgető biciklis bányászok, Salgótarján házai a dombról elevenednek meg, ahogy a rajzokat lapozzuk. Új témához nyúlt nyári pihenőidejében: a Balaton szépsége ihlette meg, a zajló élet a nyári Balatonon. Itt vitorlás képei születtek meg — egész sorozat — nagy rálátásos gouacheai a tihanyi és a badacsonyi hegyről. Ez a tematikai szélesedés azonban még kevés módosulást eredményezett kifejezőeszközeiben.

Néhány monotypiáján és egy rajzán közelíthetjük meg legjobban a problémát. Egy akt, s egy fejtanulmányon, egy kaktuszcsendéleten és a GYÁSZ című rajzon az intim előadásnak egy magasabb foka, a hevületnek, a művészi érzékenységnek olyan ereje csap meg, amelyet a bányászrajzok gyors rohanásából, a vonalvezetés sietségéből alig érzünk. Ülő női aktján, fejtanulmányán a tónusok érzékeny alkalmazása mellett is túlteng még az erős vonalkázás. A CSENDÉLET szépen elrendezett, szűkszavúan előadott. Talán legérdekesebb alkotása a GYÁSZ. A monotypiák foltokra épített előadásával szemben ez vonalakra épített — az előtérben félrehajtott fejű, karikás szemű fejkendős asszony; szeméből az orrától az álláig húzódó mély árkok barázdálta arcból sugárzik a fájdalom. Ehhez komponálta hozzá a második síkban egy fejét kezei közé temető nőalakot, s még néhány férfi és női fejet, melyek, mint szólamok a zenében, felerősítik a preimer-planban ábrázolt asszony fájdalmát.

E néhány monotypia előadásmódja, a Gyász feszített kompozíciója, a Szénfejtő kombájn mellett — szinritmusai mutatják Czinke Ferenc tehetségét, rátermettségét. Sokat dolgozik, sokat rajzol — ebből még óhatatlanul sok a kísérletezés, a kiforratlan alkotás. Most azonban már némi megállapodottság lenne szükséges: megérlelni a kísérletek tapasztalatait, betakarítani a vetés megérett termését. Átgondolt, kiérlelt kompozíciókat várunk tőle a bányászéletről, a nógrádi táj hangulatos világából. Ezt várja a közösség is, melynek művészi szószólójává szegődött.

* * *

Nógrád megye az ország egyik legérdekesebb, legszínesebb szöglete. Gazdag, virágzó ipara és fejlett mezőgazdasága van; lankáin pompás emberek élnek, akik nehéz harcok során bizonyították be eddig is: jó katonái a Pártnak, hű fiai a munkásosztálynak. E nép munkáját, életét, örömét-bánatát megosztani, vele egygyé válva alkotni: megtisztelő feladat a művészek részére. A feladatot nagy, — a művészek azonban önként tűzték maguk elé a nagy célt, mely természetesen adódik új, formálódó társadalmunk igényeiből.

LÁNCZ SÁNDOR